

2 . SALON - PARALEL OTURUM XI

Derecelendirme ve Denetim

Oturum Başkanı

Feyzullah TOPÇU / İzmir SMMM Odası Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Orhan ÇELİK / Ankara Üniversitesi

Derecelendirme ve Denetime Genel Bakış

İhsan Uğur DELİKANLI / BDDK

Bankalarda Derecelendirme ve Denetim

Ayşe BOTAN BERKER / Fitch Rating A.Ş.

Derecelendirme ve Denetimde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

DERECELENDİRME VE DENETİME GENEL BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Orhan ÇELİK / Ankara Üniversitesi

DERCELENDİRME VE DENETİM

Giriş

Dereceleme, bir varlığın taşıdığı bazı özelliklerin kalite düzeyinin belirlenmesini ifade etmektedir. Finansal piyasalar açısından bakıldığında, dereceleme işleminin farklı alanlarda kullanıldığı görülmektedir. Derecelendirme, özellikle uluslararası piyasalardan kaynak sağlayan ülke ve kuruluşların dış borç anapara ve faiz ödemelerini zamanında ödeyememe riskini ölçmek için kullanılan bir araçtır.

Öncelikle derecelendirme işlemi yapan ve derecelendirme şirketi olarak bilinen bağımsız şirketlerin olduğu, bu şirketlerin de menkul kıymetler, şirketler, banka ve benzeri finansal kurumlar ve devletler için derecelendirme yaptığı belirtilmelidir.

Finansal piyasalarda iş bölümünün ve uzmanlaşmanın giderek arttığı bir süreç yaşanmaktadır. Finansal piyasalarda işlem yapan taraflar giderek karmaşıklaşan piyasa yapısı ve işleyişi içinde başarılı olmak için uzmanlaşma zorunluluğu duymaktadırlar. Buna bağlı olarak da iş bölümü gerçekleşmektedir.

Derecelendirme kuruluşları, yukarıda belirtilen süreç içinde kredi veya ülke riskinin analizinde uzmanlardan oluşan bir yapıya sahiptirler. Uzman oldukları alanla ilgili açıklamaları, sermaye piyasalarında işlem yapanların ayrı bir ayrıntılı değerlendirme yapma gereksinimini ortadan kaldırmaktadır. Derecelendirme kuruluşları, zamanla edindikleri deneyimlerin de katkısıyla herhangi bir yatırımcının kendi teknik ve bilgi donanımı ile yapma olanağından yoksun olduğu analizleri yapmakta, sonuçlarını açıklamaktadırlar. Bu nedenle piyasa katılımcıları için çoğunlukla güvenli bir yatırım referansı oluştururlar.

Derecelendirme kuruluşları, yaptıkları değerlendirmeler (veya derecelendirmeler) ile bağlantılı olarak ne borçlulara ne de yatırımcılara karşı herhangi bir sorumluluk da üstlenemezler. Yanlış değerlendirme veya derecelendirme yapan derecelendirme kuruluşlarının, güvenilirlikleri veya ticari itibarları azalır.

Derecelendirme talebi ile derecelendirme kuruluşlarına baş vuran kuruluşların derecenin açıklanmamasını isteme hakları da vardır. Genel bir kural olarak, hiçbir şirket ülkesinden daha yüksek not alamaz.

Derecelendirme genellikle tahvilleri ihraç edecek şirketler için yapılmaktadır. Bu tür derecelendirmeler, tahvil derecelendirme (bond rating) olarak bilinir. Bunun yanısıra derecelendirme kuruluşları, şirketlere (kurumsal derecelendirme) ve ülkelere de (ülke derecelendirmesi) kredi notu vermektedirler.

---

¹ A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü ocelik@politics.ankara.edu.tr

Derecelendirmeler, derecelendirilmesi yapılan “varlığa veya ihraççıya” göre; tahvil derecelendirilmesi, ülke derecelendirilmesi, kurum değerlendirilmesi gibi çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Ayrıca derecelendirmeler genellikle vadelerine göre, uzun ve kısa dönem olmak üzere iki şekilde belirlenmektedir. Bir başka ifade ile örneğin, Türkiye için yapılmış bir ülke derecelendirilmesi aynı anda hem kısa vadeli hem de uzun vadeli dereceler olarak açıklanmaktadır. Uzun dönem derecelendirilmesinde, "ihraççı"nın kurumsal kalitesi hakkında, bulunduğu sektördeki temel ekonomik ve finansal özellikler dikkate alınarak; uzun dönemli beklentilere göre görüş oluşturulmaktadır.

Derecelendirme yapan kuruluşlar tarafından kamuoyuna açıklanan ve güncellenen dereceler (önemli derecelendirme kuruluşları, verdikleri dereceleri kendi internet sayfalarında açıklamaktadırlar) yatırımcıların davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bunun en önemli sonucu, uluslararası sermaye piyasalarından fon talep edenlerin ödeyeceği risk primini ve sağlanacak kaynak ile ilgili koşulları olumlu veya olumsuz yönde etkilemekte olmasıdır.

Derecelendirme, genellikle, derecelendirilmesi yapılacak tarafın talebi ile ve bir bedel (ücret) karşılığında gerçekleştirilmektedir. Derecelendirme işlemi, bir kez yapıldıktan sonra tamamlanan bir süreç değildir. Derecelendirme şirketleri derecelendirdikleri kurum ve kuruluşları izlemekte ve ilgili kurum ve kuruluşların derecelerini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecek değişiklikler ortaya çıktıkça, yeni durumu ifade edecek şekilde dereceleri değiştirmektedirler.

Derecelendirme ve Denetim

Derecelendirmenin ortaya çıkmasındaki temel neden finansın temel problemi olan asimetrik bilgi sorununa çözüm bulabilmektir. Kredi piyasasında, menkul kıymet ihraç eden taraf kendi borç ödeyebilme gücü hakkında yatırımcıdan daha fazla bilgiye sahiptir. Kredi derecelendirme, menkul kıymet ihraç eden taraf ile yatırımcı arasındaki söz konusu bilgi asimetrisi sorununu azaltmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde sermaye piyasalarının etkinliğine katkıda bulunmaktadır.

Kuruluşların faaliyetlerini ve yeterliliklerini analiz etmeye yönelik bir işlem olan derecelendirme sermaye piyasalarıyla ilgili çeşitli fonksiyonları üstlenmektedir. Derecelendirme işlemi aşağıdaki fonksiyonları yerine getirir:

- Menkul kıymetlerin alınıp-satılması veya muhafaza edilmesine ilişkin kararların alınmasında risk faktörünün değerlendirilmesi açısından kolay ve çabuk bir referanstır.

- Çeşitli borçluların ve bunların ihraç ettikleri menkul kıymetlerin ortak bir kritere oturtulması ile riskin tespitinde belli bir standardizasyon sağlar.

- tam olarak yapılmış derecelendirme işlemi fonlama konusunda yatırımcıların daha rahat ve güvenilir bir şekilde yatırım kararı vermelerinde yardımcı olur.

- Bilgilerin geniş bir yatırımcı kitlesine yayılması ile borçluların girebileceği sermaye piyasalarını ve dolayısıyla finansman kaynaklarını artırır.

- Yatırım kararlarını daha güvenilir bir temele dayandırarak menkul kıymetlerin fiyatlarının daha ekonomik ve istikrarlı bir şekilde oluşmasını sağlar.

Derecelendirme süreci firmalar arasında fazla bir fark göstermemektedir. Genellikle derecelendirme, firmaların şirketlere yönelik derecelendirme süreci beş aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar şu şekilde ifade edilebilir:

- Tanıtım toplantısı
- Yöneticilerle toplantı
- Derecelendirme kararı
- Derecenin açıklanması

Firmaların derecelerinin hesaplanmasında girdi olarak kullanılan bilgiler temelde muhasebe bilgileridir. Bir başak ifade ile derecelendirilen şirketin muhasebe sistemi tarafından üretilmiş, finansal tablolarda sunulan bilgiler aracılığı ile hesaplanmaktadır. Bu nedenle derecelendirme yapacak kuruluşa sunulan muhasebe bilgilerinin tam, doğru ve güvenilir olması gerekmektedir.

Şirketler tarafından piyasaya sunulan bilgilerin finansal bilgi manipülasyonu nedeniyle şirketlerin gerçek finansal durumlarını ve faaliyet sonuçlarını yansıtmaması, hem yatırımcıların bireysel olarak hem de bilgi aracısı olarak hizmet veren kurumların yanlış değerlendirmeler yapmasına, böylece yanlış bilgi üzerine alınan kararların ekonomideki fonların yanlış ve verimsiz alanlara tahsis edilmesine neden olur. Bu durumda muhasebe bilgilerinin doğruluğunu garanti eden bağımsız denetim sisteminin güçlü olmasıdır.

Basel II süreci derecelendirme sürecini tüm taraflar açısından gündeme getirmiştir. Basel II’de kredi riski krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II’de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanır. Kredi riskinin hassas ölçümü ve riskler karşılığı asgari düzeyde özkaynak tahsisinde şu yöntemler tanımlanmıştır:

- Standart yöntem
- Temel içsel derecelendirme yöntemi
- Gelişmiş içsel derecelendirme yöntemi

Sermaye piyasalarının sağlıklı işlemesi için gerekli olan bilginin dağılımı için piyasalarda rol oynayan üç önemli aktör bulunmaktadır. Bunlar, bilginin kaynağı olan bilgiyi oluşturdukları sistemler yardımıyla üreten ve sunan işletmeler ve çeşitli kuruluşlar, yani bilgi üreticileri, bilginin nasıl sunulacağına, niteliğine ve niceliğine ilişkin kararları veren düzenleyici kuruluşlar ve son olarak uzmanlık alanı üreten bilgileri kullanarak değerlendirmeler yapan ve yatırımcıya yol gösterme amacı taşıyan analistler, yani bilgi araçlarıdır. Bu zincirin son halkası ise edindikleri bilgilere yatırım kararlarını veren yatırımcılar, yani bilgi kullanıcıları oluşturmaktadır.

Sonuç

Kredi derecelendirme kuruluşları bu süreçte, hem bilgi kullanıcısı hem de bilgi aracı rolünü üstlenmektedir. Doğru değerlendirmeler yapmaları ve iyi bir bilgi aracı olabilmeleri için değerlendirme sürecinde girdi olarak kullandıkları bilginin kalitesi büyük önem taşımaktadır. İster bağımsız bir kredi değerlendirme kuruluşu, isterse bir banka birimi tarafından yapılıyor olsun, derecelendirme için iki önemli faktör bulunmaktadır: işletme yönetimi tarafından sunulan bilgilerin kalitesi ve bu bilgilerin bağımsız denetim kurumları tarafından doğrulanmış olmasıdır. Bu iki koşulun sağlanması için öncelikle bilginin üretim yeri olan işletmelerin muhasebe sistemlerinin sağlıklı işliyor olması, uygulanan muhasebe standartlarının yorumlanması ve uygulanmasında risk odaklı yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, bağımsız denetim kültürünün yerleşmesi, bağımsız denetim kuruluşlarının güvenilirliğini zedeleyecek uygulamalardan kaçınılması gereklidir.

Sonuç olarak derecelendirme sistemi yatırımcılar açısından karar alma süreçlerinde kullanılan önemli bir araçtır. Bu aracın güvenilirliğini sağlamak için derecelendirme sisteminin temel girdisi olan muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini sağlamaya çalışmak tüm finansal sistemin şeffaflık ve güvenilirliğine katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- Babuşçu, Ş. (1997). “Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Raiting) ve Türk Bankacılık Sektöründe Uygulanması”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Denvers, K. Billing A. (2004). “Is the SEC Going Soft on Credit Rating Agencies?”, The CPA Online Journal, <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2004>.
- Fitch Ratings, (2007). “Accounting and Financial Reporting: 2007 Global Outlook-Measuring Up, Sepecial Report.
- IOSCO, (2003). “Technical Committee: Report on the Activities of Credit Rating Agencies, International Organization of Securities Commission.
- Schwarz, S.L. (2002). “Private Ordering of Public Market: The Rating Agency Paradox”, University of Illinois Law Review, Vol. 2002, No. 2.